

ЛЕТОПИС НА ПОП ДУКЛЯНИН – ПЪРВАТА ИСТОРИОГРАФИЯ НА ЮЖНОСЛАВЯНСКИТЕ НАРОДИ

Летопис на поп Дуклянин представлява анонимна сръбска хроника от XII в. Текстът е познат още и като *Дуклянска хроника*, *Далматинска хроника*, *Regnum Sclavorum presbyteri Diocletis*, *Ljetopis popa Dukljanina*, *Barski rodoslov*.

Единственият известен на науката ръкопис на хрониката (на латински език) се пази под сигнатура Vat. Lat. 6958 във Ватиканската библиотека и представлява част от отлично запазен кодекс от средата на XVII в. Книгата е дарение на библиотеката от печатаря Йоан Луциус, който през 1666 г. отпечатва *Летописа* в изданието *De regno Dalmatiae et Croatiae libri six*. Шестдесет години по-рано Мавро Орбини вече е отпечатал *Летописа* в своята книга *Царството на славяните (Il Regno degli Sclavi)*, където използва един от латинските преписи на оригинала, подготвен от известния хърватски ренесансов писател Марко Марулич. Включването на хрониката в съчинението на Мавро Орбини от 1601 г. е от особено значение и с оглед на факта, че по-късен руски превод на това издание ще бъде използван от Паисий Хилендарски за написването на *История славянобългарска* през 1762 г.

Мнозина изследователи на произведението, сред които са Константин Иречек, Ватрослав Ягич, Франьо Шишич и др., нееднократно посочват легендарния характер на данните в хрониката. В. Ягич смята, че *Летописът* е „повече литературен паметник, а не исторически документ“.

Данни за съставителя на хрониката такава, каквато я познаваме днес, почти липсват – единствено в уводните думи към произведението си авторът посочва, че е изразител на „казаното от нашите предшественици и достойни патрици“. Вероятно става въпрос за духовник от Барската архиепископия, живял в края на XII в. в град Бар или околностите му (обл. Диоклея в Черна гора), поради което е известен в науката като „поп Дуклянин“.

Предполага се, че съставителят на хрониката е използвал различни източници в своето съчинение – житие на крал Владимир (вероятно дело на книжовния кръг около българската принцеса Косара, негова съпруга), използвано е вероятно и изгубено житие на княз Борис I, което е съдържало информация за покръстителската му дейност, може би данни за предшествениците му, както и сведения за Преславския народен събор от 893 г.,

чиито изключително важни решения променят съдбата на средновековна България.

Вероятно в хрониката е използвана и информация от житие на Константин-Кирил Философ, принадлежало на библиотеката към Охридската книжовна школа.

Наред с тези източници, данните от които са съчетани по оригинален начин, авторът е ползвал и житие – прототип на първите сръбски владетелски жития – това е разказът за живота и бойните подвизи на крал Радослав и петимата му синове (историческата личност, която се крие зад името на Радослав, не е уточнена).

Сред използваните източници са и була на папа Александър от 1067 г., недатирана грамота на папа Калист II, съчиненията на Константин Порфирогенет и Втора книга от *Диалозите* на папа Григорий Велики.

В уводната част към *Летописа* авторът е написал, че това, над което се труди, е предназначено за поука на младите и за тяхно развлечение – цел, която до голяма степен обяснява подбора на източниците и тяхното съчетаване в текста.

Неизвестният поп Дуклянин е събрал в своето произведение няколко житийни произведения, които имат емблематично значение за историята на Дукля и за самоосъзнаването на нейните поданици като народ. Наред с първото житие на воин владетел, в което по интригуващ начин са преразказани подвизите и хитростта на крал Радослав и което е предназначено да утвърди и нововъзникналия през XII в. рицарски модел на поведение и етика, в текста са представени и две жития на български владетели. Свързан с тях, но заемащ и важно самостоятелно място, е откъсът, посветен на разпространението на славянската азбука сред говорещите на славянски език – авторът има ясна представа за стойността на тези сведения, за него българската средновековна история е не само ценен източник на примери и поуки, но и своеобразно мерило за държавност.

Голяма част от *Летописа* е посветена на друг житиен текст, огласящ се до живота и смъртта на крал Владимир, владетел на Дукля по времето на цар Самуил. В него се разказва красивата легенда за любовта на царската дъщеря Косара, която спасява младия принц от тъмницата и измолва милост за него от баща си. Този текст е сред най-добре представените в хрониката – явно авторът смята, че от него младежите на Бар биха могли да се поучат на много неща: владетелска доблест и васална вярност, силна любов и съпругеска преданост, както и упование в Божиата мощ и закрила на справедливите дела. Житието получава широко разпространение в различни варианти до средата на XIX в., включително претърпява няколко печатни издания в Италия.

Летопис на поп Дуклянин е слабо познат на българската историческа и литературна наука, тъй като до момента пълният текст не е превеждан на български език. Преводи на откъси от хрониката са представени в ЛИБИ, т. III (XXV), стр. 170–179, а също и в книгата на Надежда Драгова *Старобългарската култура* в раздела *Приложения*, които обаче представят само онези части, които имат отношение към българската история.

Публикуваният тук откъс представлява уводната част от превода на целия текст на *Летопис на поп Дуклянин*, който е осъществен по сръбския превод на латинския оригинал във Ватиканския кодекс. Сръбският превод е дело на известния изследовател на хрониката Славко Миошкович (*Летопис попа Дуклянина*. „Књижевна задруга“, Београд, 1994).

Преводът на български език на пълния текст на *Летописа* бе част от магистърската ми теза *Белетристични моменти в „Летопис на поп Дуклянин“*, която защитих през юли 2006 г. За нейното осъществяване поднасям своите благодарности на проф. д-р Георги Петков, научен ръководител на работата ми, на рецензента ми ст. ас. Вяра Найденова, както и на доц. Дарина Дончева, която ме насочи към тази изследователска тема.

Е. Ненчева

ЛЕТОПИС НА ПОП ДУКЛЯНИН (Откъс)

Авторът към читателите:

Тъй като бях помолен от вас, залюбени братя в Христа, и от честитите свещеници на светия митрополитски трон на дуклянската църква, както и от мнозина патриции, особено от младежите на град Бар, които се забавляват не само със слушане и четене за войни, но и с участие в тях – както е обичаят при младите хора – да превода от славянски на латински език *Книгата за готите*¹, което на латински се нарича *Regnum Sclavorum* и в което са отбелязани всичките техни дела и войни; и тъй като се чувствам задължен за вашето братско добротинство, пренебрегнах старческата си немощ и настоях да удовлетворя вашата молба. И все пак никой от читателите да не мисли, че съм написал нещо друго освен казаното от нашите (църковни) предшественици и достопочтени патриции, чиито думи, истинно преразказани, достигнаха до мен.

Докато в Цариград управляваше цар Анастасийе², който беше окалял себе си и мнозина други с Евтихиевата ерес³, и докато на римския престол бе папа Геласий II⁴, а в Италия бяха много славени епископ Герман, Сабин, конусински епископ, и пречистият Бенедикт от Монтекасино, появи се

¹ *Летописът на поп Дуклянин* е запазен в препис на латински език. Предполага се, че е съществувал славянски оригинал. – Б. р.

² Става въпрос за император Анастасий (491–318). Тази и другите бележки надолу са на преводача – Е. Н.

³ Евтихий бил архимандрит на Константинопол. Учението му оспорва божествеността на Христовото тяло. Доктрината е осъдена в Константинопол през 448 и 451 г., но е възприета по-късно от г. нар. монофизити, върху чиито разбириания впоследствие се оформят доктрините на църквите в Армения и Сирия.

⁴ Папа Геласий II (1118–1119) – неточност в текста, обозначена още от Лучич.

от север народ, който наричаше себе си готи, народ див и необуздан, когото владееха трима братя, синове на крал Сенубалд, чиито имена са: първият Брус, вторият Тотила, третият пък Остроило, от които Брус, бидейки най-възрастен, зае след смъртта на бащата неговия престол и управлява вместо него в своята земя, а Тотила и Остроило, по съвет и желание на най-стария си брат, а и за да прославят името си, събирайки много голяма и силна войска, излязоха от своята земя и нападаха покрайнините на Панония, сдобивайки се с оръжие. После със силните си и многобройни дружини стигнаха до Темплан. Тогава далматинският крал, чийто престолен град бе великият и дивен град Солин (Солина), прати вестonosци с писмо до краля на Истрийските покрайнини, за да събере войска, да се обединят и така да се бранят. Така двамата, обединявайки силите си, се отправиха към готите и когато достигнаха близко до тях, направиха лагер. Тогава по време на осем дни, тъй като двете противникови войски бяха близо, воители от едната и от другата страна се нападаха взаимно, раняваха се тежко и се убиваха. На осмия ден всички воители и от едната, и от другата страна, християни и поганци (езичници), излязоха едни срещу други и започнаха голяма битка, която трая от седем часа призори до мрак. И Бог, комуто никой не може да отсъди защо постъпва по един или друг начин, позволи на пълчищата готи да победят християните, може би защото сред тях се криеше някакъв грях, и те бяха поразени, и кралят на Истрия бе убит. Много хиляди християни погинаха от меч, а по-много бяха отведени в робство. Далматинският крал заедно с малцина от людете си избегна гибелта и се скри в своя град Солин. След това, бидейки войската Тотилова и тази на неговия брат Остроила твърде голяма, пък и народът им се беше умножил, и след като се посъветваха със старейшините, се разделиха. И Тотила премина със своята войска Истрия и Аквилея, нападна Италия и тук води много и велики битки, и опустоши и подпали твърде много градове. След това нападна Сицилия, но почина скоростижно, както му бе предрекъл божият слуга Бенедикт. Неговият брат Остроила, който беше отишъл в покрайнините на Илирия, водейки големи битки, и нямаше никой, който да може да му се противопостави, превзе цяла Далмация и приморските области, а после дойде и се установи в Превалитанската област. Тогава, задържайки при себе си неколцина от людете си, изпрати своя син, на име Сенулат, да завладее Загорската област. Междувременно цариградският цар събра войска и я изпрати срещу Остроила, тъй като бе чул, че оня е останал с малцина от хората си в Превалитанската крепост. Когато онези, които царят беше изпратил, пристигнаха, намериха Остроила, както бе речено, с малко хора, но въпреки това готов за битка, тъй като той бе човек с юначен дух. След като битката започна, Остроила падна и бе убит, а онези, които бяха с него, се обърнаха в бягство. Царевите люде взеха своята плячка и се върнаха в своята земя.

Когато Сенулат узна за бащината си смърт, се върна с войската си колкото се може по-бързо, мислейки, че ще попадне на царските хора и ще отмъсти за гибелта на баща си, но не намери никого. Тогава прие кралст-

вото и управляваше вместо баща си, и роди син, когото нарече Силимир. Границите на кралството му бяха от Винодол до Поян, включвайки както приморските, така и загорските области. Вършеше много неправди и спрямо християните, които живееха в приморските градове, и ги гонеше, и почина в дванадесетата година на своето управление и го наследи на престола синът му Силимир, който, въпреки че бе езичник и варварин, живя в мир с християните и не ги гонеше. Още повече – сключи с тях договор и те му плащаха данък. Той насели земята с множество славяни – и в това време страната бе в мир. Роди син, когото нарече Владин. Почина в двадесет и първата година от своето управление.

Кралството дойде у неговия син Владин, който бе управлявал заедно с баща си и последва мирното властване на своите предци. Роди син, когото назова Ратомир и който още от детинство започна да проявява грубост и коравосърдечие. По време на Владиновото управление безбройно множество народи преминаха великата река Волга, чието име и взеха, защото по думата „волга“ и днес се наричат българи. Със своите жени, синове и дъщери, както и с всичкото си имущество и всичко, което имаха, дойдоха в Силодуксия. Начело им стоеше някой си на име Крис⁵, когото на своя език наричаха кан, което на нашия език гласи император, комуто бяха подчинени деветима князе, които заповядваха и съдеха многобройния народ. И след като навлязоха в Силодуксия, завладяха я. Воювайки, завзеха цяла Македония, а след това и всичките покрайнини на латините, които тогава се наричаха романи (ромей), а сега – моровласи (мавровласи), т.е. „черни латинци“.

Цариградският цар, възкачен на своя престол, води против тях много войни, но не можа в нито една да ги завладее и като им изпрати посланици, сключи с тях мир и така се отърва от тях.

Превод от сръбски: Елисавета Ненчева
Редактор на превода: Вяра Найденова

---

⁵ Името „Крис“ е поправено по неизвестни причини в изданието на Шишич на „Борис“, което довежда до заблуди българските историци (вж. ЛИБИ, с. 170).